

ВПЛИВ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Статтю присвячено проблемі соціального виховання особистості студента засобами дизайн-мистецтва у позааудиторній виховній діяльності.

Визначено багатогранність виховної діяльності на тлі залучення різних видів дизайнерської діяльності, теоретичного і практичного застосування її у соціальному вихованні студентів.

Дизайн-мистецтво несе в собі інформацію, представлену в стисnutій, художньо вираженій формі, яка доносить до свідомості молоді найбільш важливі факти і відомості про середовище, побут, культуру, рекламу тощо. Актуальність використання дизайнерської діяльності педагогами університету і студентами (як майбутніми організаторами виховної роботи у студіях, гуртках, клубах) зумовлена тим, що вона звертається до всіх учасників цього процесу і до кожного зокрема. Можливості дизайнерської діяльності у соціальному вихованні досить широкі, а результати означеної діяльності є благотворними в аспекті розвитку світогляду, смаків, образного сприйняття світу, явищ, людей, речей тощо.

У результаті часткової презентації дослідження ми запропонували окремі форми і зміст, які можуть досить позитивно впливати на студента (як учасника соціально-творчого процесу). Під час дослідження було виявлено, що студентів особливо приваблює можливість самореалізуватися і створювати прекрасне для себе і для інших, а також злучати інших до сприйняття і перетворення багатогранного образного світу.

Ключові слова: дизайнерська діяльність, дизайн-мистецтво, соціальне виховання, виховна діяльність, студенти, позааудиторна діяльність.

Постановка проблеми. Проблема соціального виховання студентів університету різними засобами позанавчальної роботи останнім часом цікавить більшість педагогів, особливо в роботі зі студентами перших-третьох курсів. Із метою виявлення педагогічних умов та різноманітних форм і змісту виховної роботи ми звернулися до можливостей використання різних видів мистецтва, зокрема дизайн-мистецтва, оскільки включення студентів у «взаємодію» з таким видом сприяє розширенню світогляду, пізнанню різних культур, форм відображення реальності та збагаченню художньо-естетичних смаків.

Відомо, що участь студентів у позанавчальній діяльності з використанням різних видів мистецтв помітно впливає на розвиток властивостей особистості студента.

Як доводить дослідник цієї проблеми Є. Степанов, методологічною основою діяльності щодо визначення ефективності виховної роботи є «парадигма особистісно-орієнтованої освіти і виховання, в якій особистість розглядається як мета, суб'єкт і результат виховного процесу» [1, с. 7].

Реалізація експериментальної програми спрямована на вирішення низки завдань:

- усвідомлене оволодіння студентами знаннями й уміннями виховної роботи в умовах позанавчальної діяльності та виявлення особливос-

тей використання дизайн-мистецтва (як одного з домінуючих засобів педагогічного впливу на студентів);

- формування у студентів навичок визначати цілі соціально-виховної діяльності та проектувати при цьому як для себе, так і для інших учасників виховної роботи різні форми і види діяльності;

- формування соціальної відповідальності і соціального досвіду як комплексних критеріїв соціальної вихованості, що передбачає прояв цілеспрямованості, ініціативності, комунікативного потенціалу.

Відповідно до окреслених завдань, процес соціального виховання в умовах позанавчальної діяльності з використанням дизайн-мистецтва як педагогічного чинника впливу на студентів може бути інтегрованим як певна виховна технологія, яка збігається з логікою навчання студентів у педагогічних вишах і відповідає таким принципам, як «орієнтація на особистісну і професійну індивідуальність студента, врахування творчого потенціалу та інших особистісно-професійних можливостей; забезпечення диференційованого й індивідуального та соціально значущого підходу у виховному процесі; відкритість, динамічність, варіативність змісту, форм і методів виховної діяльності; можливість практичного застосування сформованих тих чи інших умінь і навичок у процесі соціально-виховної діяльності» [5, с. 132].

Вивчення засобів, методів і методик виховної діяльності в освітній сфері привели нас до висновку, що дизайн-діяльність є досить важливим професійним засобом для педагога-організатора виховного процесу. Означене поняття можна визначити «як систему якостей особистості: естетичний смак, загальна культура, самобутність, активна творча позиція, фантазія, образне мислення і бачення, педагогічна сміливість, самостійність у виборі виду діяльності тощо» [5, с. 141].

Але при цьому слід зауважити, що під час участі студента в соціально-виховному процесі вирішується низка завдань, які сприяють формуванню соціальної особистості як суб'єкта соціальних відносин:

- розвиток сутнісних сил і здібностей людини, що впливають на стратегію її життєвого шляху;
- виховання ініціативи й відповідальності у різних сферах;
- забезпечення можливостей для особистісного зростання, самовизначення, самореалізації;
- оволодіння засобами досягнення особистісно-творчої свободи;
- створення умов для самостійності, розвитку духовності, саморозвитку індивідуальних якостей, творчості, соціального становлення.

Сприйняття суті позанавчальної виховної роботи та використання в ній дизайн-мистецтва є складним і суперечливим процесом, хоча, на думку В. Левіна, саме «позааудиторна діяльність є цілісною базою різнобічного розвитку людини і сприяє оволодінню здібностями до здійснення творчих дій, спілкування і пізнання» [2, с. 12]. Адже саме в цій діяльності відбувається більш тісне міжособистісне неформальне спілкування студентів, педагогів, учасників виховного процесу різних за віком, простежується духовне самовідкриття і самозміцнення особистості, розвиток, розширення і поглиблення власного «Я».

Ураховуючи завдання нашого дослідження, на факультетах був введений оптимальний режим організації позанавчальної виховної діяльності студентів: складено графік роботи студій, факультативів, гуртків тощо; створено координаційний центр, де працювали за програмою автора дослідження куратори різних напрямів соціально-виховної роботи, керівники проектів, керівники клубів та інших соціально-виховних структур; визначено і затверджено для них план-програму та критерії оцінювання діяльності.

Практика у вищій школі дозволяє стверджувати, що для показників формування п'яти основних критеріїв (цілеспрямованість, ініціативність, комунікативної взаємодії, соціальної відповідальності, соціальний досвід) соціального виховання доцільно використовувати метод «занурення» у виховне середовище, предметний світ дизайн-мистецтва та пробудження соціальної ролі особистості у конкретній ситуації. Це дозво-

ляло нам поетапно формувати у студентів прояви соціальної вихованості.

Саме на вихідному етапі здійснювалося навчання у Школі самовизначення, Школі дизайнерів, дискусійному клубі, на факультативі, семінарі-практикумі, під час участі у конкурсах, виставках творчих робіт, майстер-класі, соціально-рольових іграх.

Зазначалося, що завданнями на першому етапі реалізації програми соціального виховання було здійснено інформування студентів, котрі в університеті оволодівають на професійному рівні художньо-прикладною, дизайнерською та образотворчою діяльністю, про можливу різноаспектну виховну діяльність у позанавчальний час. Причому в основу діяльності закладено дизайн-мистецтво, що є педагогічним чинником виховного впливу на рівень соціального виховання.

При цьому ми враховуємо такий важливий факт, що концептуально дизайнерська діяльність розглядається як специфічний спосіб саморозвитку особистості, самовдосконалення соціуму й особистості. І. Рижова зазначає, що «результатом дизайнерської діяльності є виникнення соціального, культурного, цивілізаційного феномена, що є продуктом діяльності з проектування предметного світу, розроблення зразків раціональної побудови предметного середовища, адекватних сучасному суспільству» [3, с. 14].

Слід зазначити, що саморозвиток, самореалізація особистості в дизайнерській діяльності, на думку автора, «це актуалізація і реалізація сутнісних сил людини, її можливостей, здібностей, смислів культури, цілей і цінностей для виявлення якостей соціальності і духовності. У такому разі саме завдяки використанню дизайнерського мистецтва у виховному процесі формується особистість як «осередок вічності» і «нескінченності» людського буття» [4, с. 198].

Із метою створення ситуації для відчуття особливостей і привабливості дизайн-мистецтва та його зв'язку із самовдосконаленням і самопізнанням власного «Я» у виховному процесі з метою поінформованості і цілепокладання на другому курсі було ініційовано створення Школи самовизначення, яка дозволяла ознайомити студентів із педагогічними можливостями соціально-виховного процесу.

Педагогічні особливості занять у цій школі були досить різноманітними: знайомство з вимогами до виховної діяльності, використання дизайн-мистецтва залежно від вікових особливостей учасників, вимоги до реклами інформаційного матеріалу про заняття в Школі, цілеспрямованість на самоуправління в Школі, готовність до розробки індивідуальних і групових проектів, необхідність підготовки до здійснення просвітницької роботи серед школярів.

Окрім того, досить продуктивним виявилися різноманітні форми занять у Школі: дискусії, пре-

зентації власних ідей і планів, відвідування шкільних виховних акцій і програм, аналіз виставок, ярмарок, обговорення дизайнерських робіт тощо.

Успіх застосування цього методу на першому етапі формувального експерименту залежить від якості засобів і прийомів, використаних для «занурення». У цьому разі було використано розповіді педагогів і студентів третього-четвертого курсів, перегляд сюжетів і відеофрагментів, презентації студентських робіт, учнівських дизайнерських доробок, занять у дитячому садку, освітньому закладі інтернатного типу.

Водночас у Школі самовизначення формувалося як усвідомлення цілей дизайн-діяльності, так і вміння оцінювати й вибирати форми та види виховної діяльності, в яких дизайн-мистецтво є домінуючим засобом впливу на творчу особистість. Формами контролю за розвитком студентів ми вибрали інтерв'ю, методику рецензування, відгуку, оцінювання чи написання критичної статті.

Це дозволило підвести студентів на другому році навчання до свідомої участі у семінарі-практикумі «Мій вибір», що вже наближало учасників експерименту до реальної практичної діяльності, що стало переходом до другого етапу формувального експерименту, реалізація якого передбачала спрямованість виховної роботи на формування другого критерію – ініціативності (або соціальної активності), що спонукало студентів до розвитку індивідуальної активності щодо використання дизайн-мистецтва у виховному процесі: осмислення суті педагогічної діяльності, готовність до організаційно-педагогічної діяльності з різними учасниками цього процесу, відповідальності за власний розвиток у практичній діяльності, проектування індивідуального розвитку на основі набутих знань. Семінар – практикум «Мій вибір» передбачав орієнтацію студентів на вибір спільно з іншими учасниками експерименту мотивів вибору окремих напрямів діяльності: дизайн мистецтва і виховної діяльності, цілей і бажання, інтересів і можливостей.

Зміст роботи на другому етапі соціального виховання під час формувального експерименту допомагав студентам визначитися у виборі форм виховної роботи, в яких вони виявили бажання активно реалізувати свої інтереси і потреби і в яких вони гіпотетично допускали можливість для успішного саморозвитку і самореалізації. Серед низки зазначених форм роботи на цьому етапі в основному ми зупинилися на таких: Школа діалогу культур, творча майстерня педагога і митця, творча група «Збережемо національні традиції», студія прикладної творчості, перші творчі змагання, організовані у студентському середовищі.

Третій етап соціального виховання студентів у позанавчальній діяльності є досить складним і багатоаспектним. Саме на цьому етапі передбачалася реалізація і формування різних показників, які належать до трьох критеріїв і відображають сутність

практичної діяльності: формування і прояв комунікативного потенціалу; формування готовності до самостійного вибору форм роботи, визначення етапів створення дизайн-продукції та прояву організаторських умінь, а також сформованість соціального досвіду як комплексного відображення соціальної вихованості під час використання дизайну діяльності.

Третій етап експериментальної роботи поступово заповнювався новими формами і новим змістом виховання, оскільки студенти, перебуваючи вже на третьому курсі, могли використовувати розроблені ними багатоаспектні програми, що дозволяло залучати студентів різних курсів до розвитку в них як змістового вдосконалення виховного процесу, так і художнього вдосконалення дизайнерської діяльності. У студентів поступово формувалася відповідальність за створення дизайн-середовища у підшефних класах школи інтернатного типу, позааудиторних виховних заходів, тематичних днів (Різдвяні свята, День захисту дітей, День Матері, день іменинника та ін.); конкурс оформлення вітання батькам, педагогам, вчителям школи, дітям-сиротам; розробки дизайну для подарунків для вихованців дитячих будинків сімейного типу, самотніми людям похилого віку тощо. Це спонукало формувати в учасників виховного процесу почуття причетності до спільної справи, орієнтувати на результати соціально значущої діяльності, необхідної для інших людей.

Цікавим й органічно виправданим на цьому етапі стало використання «методу розширеного поля» у процесі організації соціально-виховного проектування. Така форма роботи потребувала вирішення різних завдань у різних сферах життєдіяльності: навчальній, соціально-виховній, соціально значущій, культурно-творчій, професійно-орієнтованій. Такі комплексні проекти доцільно реалізувати поетапно, поступово розширюючи спектр запропонованих завдань.

Реалізація конкретних завдань дозволяла зосередити увагу на умінні студентів формувати організаторські навички, брати на себе відповідальність за впровадження адекватних форм виховної роботи, проявляти самостійність у визначенні і реалізації етапів створення дизайн-продукції. Причому одночасно закріплювалися набуті знання і проявлялася індивідуальна ініціативність й активність кожного з учасників проекту, програм та окремих форм соціально-виховної діяльності.

Перелік напрямів, завдань і функцій учасників різних організаційних форм виховної діяльності здійснювали координатори (в основному це студенти 3–4 курсів, куратори груп та керівники різних студій, гуртків, Шкіл). Слід зазначити, що важливою умовою для цього процесу є стимулювання самостійності в діяльності студентів, надання індивідуальної допомоги, інтеграції зусиль всіх суб'єктів виховного процесу.

Важливою у виховному процесі є тенденція того, щоб різні організаційні форми соціальної спрямованості були доцільними і потрібними для різних соціальних інституцій. При цьому студенти самостійно проводять рекламно-інформаційну акцію, визначаються з приміщенням, складом аудиторій, технічним забезпеченням, запрошенням гостей, учасників різних творчих самодіяльних груп студентів.

У процесі проведення соціальних акцій кожен зі студентів має можливість «виконувати» свою соціальну роль (організатора, куратора, дипломата в перемовинах, режисера і виконавця, художника і ведучого). Такі комплексні проекти і програми надають чимало можливостей для подальшого розвитку і саморозвитку студентів, формування навичок співробітництва з різними людьми і в різних ситуаціях, оволодіння культурою відносин.

Завершення багатоаспектних проектів дозволяє підбити підсумки творчої діяльності студентів протягом року, продемонструвати власні художні і дизайнерські вироби, наукові розробки виховних процесів (курсів, бакалаврські роботи).

Значення процесу реалізації соціальних програм однозначно позитивно оцінювалось студентами як під час процесу, так і за результатами. Мається на увазі проведення щорічного свята «Подаруй дітям радість», до якого кожен зі студентів-учасників експерименту готує особисті подарунки, виготовлення яких зумовлювалося спеціальностями і спеціалізаціями з урахуванням особливостей контингенту дітей школи-інтернату та реабілітаційного центру м. Києва Солом'янського району. Причому майбутні соціальні педагоги і соціальні працівники підготували ляльковий театр, де ляльки виготовлялись як художні образи казок, літературних інсценівок, одночасно створювались для них казкові костюми. Після завершення свята всі ляльки були подаровані вихованцям разом із подарунковою листівкою, яка також була створена студентами для учнів.

Практичне впровадження соціально-виховних програм і проектів виявилось багатограним явищем, оскільки воно спонукало студентів не лише до виконання виховних і творчих завдань, а й до розширення низки знань і умінь змісту та форм дизайнерської діяльності. До того ж вирішення означених завдань потребувало використання нових форм і методів. Особливо переконливо діяли конкурси, ярмарки ідей, варіативні соціально-рольові ігри.

Організація соціального виховання студентів університету в процесі позанавчальної діяльності передбачає, що після того, як інтерес до дизайн-діяльності в основному сформовано, можна вирішувати завдання проблематизації і розгортання процесу самовизначення студента щодо цілеспрямованої виховної діяльності.

Поступово на перший план на початку третього курсу виходить соціально світоглядний аспект проблем, які самостійно вирішують студенти і чітко проявляють соціальну відповідальність у процесі вирішення. Цьому сприяють різні форми виховної роботи, доступні студентам від її організації, наповнення змістом, вибору форм і видів діяльності до аналізу результатів. Такі форми мають одну якусь проблему і чітко окреслену мету її вирішення. Адже при цьому шлях від «А» до «Я» студент має пройти самостійно (хоча під контролем педагога чи старшокурсника).

Привабливість завдань полягає в невігаданій проблемності і суперечності, відповідній складності реальної дійсності, відсутності нав'язливого менторського тону, в щирості і відвертості. Зваженість і збалансованість у поданні логічно й емоційно виваженого матеріалу для прийняття рішень, відсутність готових рецептів у створенні і розробці художніх матеріалів, образів, об'єктів – це важливі складники, що позитивно впливають на формування соціального досвіду у виховному процесі з використанням художньо-образного мистецтва.

Підбиваючи підсумки проведеної роботи, можна зробити певний висновок: розроблений і запроваджений у практику досвід позанавчальної соціально-виховної роботи засвідчує її багатогранність за формами, в яких особливе місце займає дизайнерська діяльність студентів. Органічне поєднання комплексної соціально-виховної роботи і мистецтва дизайну переконливо доводить, що використання в практичній соціально-виховній роботі різних видів дизайн-діяльності сприяє розширенню поля для творчого саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації і водночас актуалізує інтерес студентів (як соціальної особистості) до надзвичайно важливого аспекту майбутньої професійної діяльності – до соціально-виховної роботи.

Список використаної літератури:

1. Воспитательный процесс: изучение эффективности: методические рекомендации / Под ред. Е. Н. Степанова. Москва: ТЦ «Сфера», 2000. 128 с.
2. Левин В.А. Воспитание творчества. Томск: Пеленг, 1993. 63с.
3. Рижова І.С. Дизайняк фактор гармонізації відносин суспільства і особистості: методологічні засади: дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03 / Запорізький національний ун-т. Київ, 2008. 393 с.
4. Соловьев В.С. Общий смысл искусства: сочинения в двух томах. Москва, 1989. Т. 2. 735 с.
5. Фатов А.В. Социальное воспитание студенческой молодежи в культурно-досуговой деятельности: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Московский государственный гуманитарный университет имени М. Шолохова. Москва, 2007. 231 с.

Liu Sin. The influence of designer activity on social education of education of university students

The article is devoted to the problem of social education of the student's personality by means of design art in extracurricular educational activity.

The complexity of educational activity is determined on the background of attraction of various types of designer activity, theoretical and practical application of it in social education of students.

Design art contains the information that is represented in a terse, artistically expressed form, which brings to the consciousness of young people the most important facts and information about the environment, life, culture, advertising, etc. The urgency of using of designer activity by university educators and students as future organizers of educational work in studios, circles, clubs, it is caused by that fact, that it appeals to all participants in this process and to everyone in particular. The possibilities of designer activity in social education are quite broad, and the results of this activity are beneficial in terms of developing a worldview, tastes, figurative perception of the world, phenomena, people, things, etc.

As a result of a partial presentation of our research, we proposed separate forms and their content, which can have a very positive effect on the student, who is a participant of social and creative process. During the research, it was discovered that students are especially interested in the possibility of self-actualization and creation the beautiful for themselves and others and attract others to the perception and transformation of a multifaceted imaginary world.

Key words: *designer activity, design art, social education, educational activity, students, extracurricular activity.*